

taten uit over in zijn Nederlandsche Chrystomatie (1827) en J.M. Schrant, die hoogleraar was te Gent, bezorgde een volledige herdruk in 1829. Na de Hollandse tijd werd Verlooy weliswaar niet helemaal vergeten, maar literaire en cultuurhistorische studiën (Blommaert, Snellaert, Stecher, Hamélius, Rechts) beperkten zich tot het noemen van zijn naam en soms, waarschijnlijk op gezag van Willems, tot het citeren van een korte passage. Uitvoeriger was P. Fredericq in zijn Schets eener Geschiedenis der Vlaamsche Beweging (1906), maar het was K. Angermille die in 1912 met een artikel over „de eerste flamingant” Verlooy de ereplaats gaf waarop hij, krachtens zijn Vlaams en Grootnederlands manifest, in de wordingsgeschiedenis van de Vlaamse gedachte recht had.

Hoe het vroeger was, hoe het nu is, hoe het worden moet : dat zijn de drie duidelijk te onderkennen delen in de Onacht. De Nederlanders zijn ervan overtuigd, zo begint Verlooy zijn Verhandeling, dat er niets moois of groots bestaat „of 't moet van Vrankryk zyn”. En nochtans zijn wij niet minder waard dan andere volken. Uitvoerig en aan de hand van tal van voorbeelden schetst Verlooy een beeld van de bijdrage die de Nederlanden tot de Westerse beschavingsgeschiedenis hebben geleverd : een Nederlandse cultuurgeschiedenis in een notedop !

De komst van het Bourgondische huis is de oorzaak geweest van de „vernedering van onzen volksaerd” en van de verfransing. Sindsdien zijn wij „van fremd gevallen op fremd”. Het is met onze taal treurig gesteld : te Brussel wordt ze veracht (Verlooy geeft er een paar typische, tegelijk komische staaltjes van), het staatsgezag, de Leuvense universiteit en de Brusselse academie verwaarlozen ze. En is ook een sociale taalbarrière ontstaan : „Door ons fransch schyden wy van die middelbare geleertheyd en borgerlyke wysheyd af geheel het gemeyn, onze bestgemoedde en weetgirige borgers, ambachtslieden, akkermans, en onze vrouwen...”. Onder onze fransdolheid lijden niet alleen kunsten en wetenschappen, maar ook onze „vrydomsgeest” en de vaderlandsliefde, die voor een volk nochtans een onschatbaar goed is, want ze maakt alles „grootter, edelmoediger, deugdzamer, wyzer : alles is iveriger en vinniger voor bijzonder en gemeyn goed”. Die vaderlandsliefde nu vindt een sterke steun in al het eigene dat een volk bezit : „Waerom werken wy dan om zoo bekwamen band van vaderlandsche, de moederlyke tael, te bannen ?”. Waar men al dat eigene, en het meest van al de taal, overboord werpt, daar eindigt men met zichzelf te miskennen.

Men zou kunnen voorstellen om het Frans tot de moedertaal te maken, maar dat zou dan enerzijds toch maar „een ander wals” (= Waals) worden en anderzijds zou het Nederlands toch als „patois” blijven bestaan. Bovendien is het Frans hier al lang in gebruik : is het daarom meer onze taal geworden dan 200 jaar geleden ? Neen, „wy moeten het fransch verlaten” en naar ons Nederlands terugkeren, niet alleen omdat het onze moedertaal is, maar ook om zijn innerlijke kwaliteiten. Met een overvloed aan argumenten gaat Verlooy in op de oorspronkelijkheid van het Nederlands, zijn gelijkenis met het sierlijke en kunstige Grieks, zijn eenvoud, welluidendheid en rijkdom. En wie zou opwerpen dat het Frans een wereldtaal is, ant-

woordt hij : het lot van het Nederlands is daarin niet erger dan dat van het Engels, Duits en Italiaans, niet erger dan het Latijn, dat ook het Grieks tegenover zich had; bovendien is het Nederlandse taalgebied niet zo beperkt; en ten slotte : „mag eenen goeden vaderlander wel peyzen, myn land is my te klyn, het is my de moyte niet weerd ? En de tael van 't Nederland, de tael der oude Belgen, de tael van den Vrydom, kan die verachtbaar zyn ?”. Welke zijn nu de middelen om het Nederlands weer eer en achting te schenken ? Voor het onderwijs moet er een vaste, algemene spelling komen en nieuwe schoolboeken met zowel Noord- als Zuidnederlandse teksten; de colleges moeten evenveel zorg aan de moedertaal als aan het Latijn besteden, de welsprekendheid alleen in het Nederlands beoefenen en ook de Nederlandse „rymkomst” bestuderen. Op de lagere scholen mag het Frans niet meer onderwezen worden. Daarnaast moet een Nederlands toneellevens tot stand gebracht worden en moeten prijzen en aanmoedigingen geschonken worden aan de „vaderlandsche konsten”. De provinciale Staten van Noord en Zuid kunnen hierbij helpen en zouden bij het toekennen van hun beloningen geen onderscheid mogen maken tussen Hollandse of Zuidnederlandse onderdanen. Ze zouden een genootschap kunnen oprichten dat zich met het uitwerken van al deze voorstellen zou moeten bezighouden en jaarlijks prijsvragen zou moeten uitschrijven.

Zo eindigt de Onacht met een getuigenis van Grootnederlandse gezindheid : „Men ziet hier voor, dat ik de vereenigde Nederlanden aenzie als deel te maken van ons land, en hun met ons als eenig volkdom achte... wy zyn inderdaed het zelve volk, 't zelve in tael, imborst, zeden en gebruyken. Daerom, laet ons gezamentlyke Nederlanders, schoon wy van staet geschyden zyn, ons ten minsten in de Nederlandsche konsten aenzien als gevaderlanders en gebroeders...”.

In Verlooy's Verhandeling culmineeren de ideeën en invloeden die ten grondslag liggen aan de wording van de nationale gedachte in de tweede helft van de 18de eeuw : ze is er de modernste, meest revolutionaire en meest naar de toekomst gerichte synthese van. De humanistische opvattingen over taal en volk drukken duidelijk hun stempel op die bladzijden, waarin het beeld van het glansrijke verleden wordt getekend en de waarde van het Nederlands tegenover de andere talen wordt afgewogen. Maar niemand van zijn Zuidnederlandse tijdgenoten is tegelijk zo diep doorgedrongen in de nieuwe visie op het wezen van het nationale en de functie en het belang van de taal voor het „volksdom”, het „vaderlandschap”. Zijn opvattingen daarover raken zo sterk die van het Duitse idealisme, dat bij herhaling aan beïnvloeding van die kant, vooral van Herder, is gedacht. Bronnenonderzoek wijst echter veeleer naar Franse auteurs : d'Alembert, Montesquieu, Voltaire en vooral Rousseau. Voor zover Duitse invloed aanwezig is, moet men die veeleer bij Leibnitz zoeken. Uiteindelijk leidt dergelijk bronnenonderzoek - ook i.v.m. de humanistische beïnvloeding - tot de conclusie dat men in Verlooy te maken heeft met een zelfstandig en persoonlijk denker die, via een veelzijdig en grondig contact met traditie en actuele Europese stromingen, tot zijn oorspronkelijke inzichten is gekomen. In die

context verschijnt de Onacht dan ook niet als een toevallig, haastig in elkaar geflanst pamflet, maar als een gedegen, duidelijk ingedeeld, goed gedocumenteerd en origineel werkstuk: het eerste essay over de Vlaamse en Grootnederlandse gedachte.

LITERATUUR: Heruitgave van de *Verhandeling*, met een inleiding van R. van Roosbroeck (1938); - K. Angermille, *De eerste flamingant*, in *Volkscracht* (december 1912, p. 3-14); - A. Jacob, *Verlooy en d'Onacht der Moederlyke Tael (een paraphrase)*, in *Album Prof. Dr. J. Vercoullie*, I (1927, p. 155-161); - S. Tassier, *Verlooy, précurseur du mouvement flamand* in *Revue de l'Université de Bruxelles* (1937-1938, p. 155-171); - J. Smeyers, *Vlaams taal- en volksbewustzijn in het Zuidnederlandse geestesleven van de 18de eeuw* (1959); - E. de Bock, *Verkenningen in de achttiende eeuw* (1963); - H.J. Elias, *Geschiedenis van de Vlaamse Gedachte*, I (1970, tweede uitgave); - Y. vanden Berghe, *Verlooy, Jan Baptist Chrysostomus*, in *Nationaal Biografisch Woordenboek*, V (1972, kol. 936-951).

JOZEF SMEYERS